

Laurentius Heisters blev professor i kirurgi 1710. Hans bok »Chirurgie» kom ut i flera upplagor: sju på tyska, tio på engelska och tre på latin. Den hade mycket stor betydelse för 1700-talskirurgin i Europa. Denna tyska edition är tryckt 1739.

MEDICIN HISTORISK

11-åriga Anna med harläpp ”opererades i dag efter vanligheten”

I »Dagbok för Skaraborgs Läns-Lazaret» läser vi om 11-åriga Anna Ersdotter från Hofva, som lades in den 17 oktober 1767 med diagnosen labium leporina:

Hon har brakt sin vanskapelighet med sig til världen. Läppen är väl enkelt klufven, men ock tillika beniga gomhulvet långt op i vänstra näsbåran, som deraf är ansenligen utvidgad. Hon har äfven en mycket framstående tand.

Den 25 oktober skriver man:
*Tanden är borttagen jemte något af framstående tandlådan. Såret der-
efter är nu mäst läkt. Hon har ock 2ne
gångar laxerat.*

31 oktober: *Rätta operationen har
ej ännu kunnat förrättas emedan så-
ret efter tanden och dess låda intet är
än aldeles läkt.»*

14 november: *Opererades i dag
efter vanligheten.*

Operatör var Chir Mag Jacob Sil-
lantz. Han hade varit kompanikirurg under
hela Pommerska kriget 1757–1762, och
avlade 1762 sina kirurgiska examina i
Stockholm. Då Mariestads Lazaret öpp-
nades 1762 blev Jacob Silentz dess för-
ste lasarettsläkare.

Under sina år i
Pommern skaffade
sig Silentz sannolikt
Laurentius Heisters’
lärobok »Chirurgie». Den har ett tjugotal
vackra kopparstick
där operationer och
instrument finns av-
bildade. Texten är
lättläst och beskriver

steg för steg hur operationer skall ut-
föras.

Beträffande operationen för har-
mynthet påpekas att barn inte fick
sova före operationen; meningen var
att de skulle bli sömniga och kunna få
sova efteråt. Barnet skulle sitta hos
en stark person som håller fast barnet
och dess händer, en annan håller hu-
vudet bakifrån och en tredje håller
fötterna. Harskåret skärs ut och läp-
pen förs ihop och fästs med tre nålar
som bilden visar. Nålar kunde vara
av guld, silver, mässing eller stål och
fick sitta kvar sex till sju dagar. Såret
förbands med »linskaf» indränkt i ro-
senhonung under läppen och Em-
plastrum (plåster) utanpå. Observera
att bilden också visar att sår i ansik-
tet tejpades enligt nutida rutin.

Hur gick det för Anna?

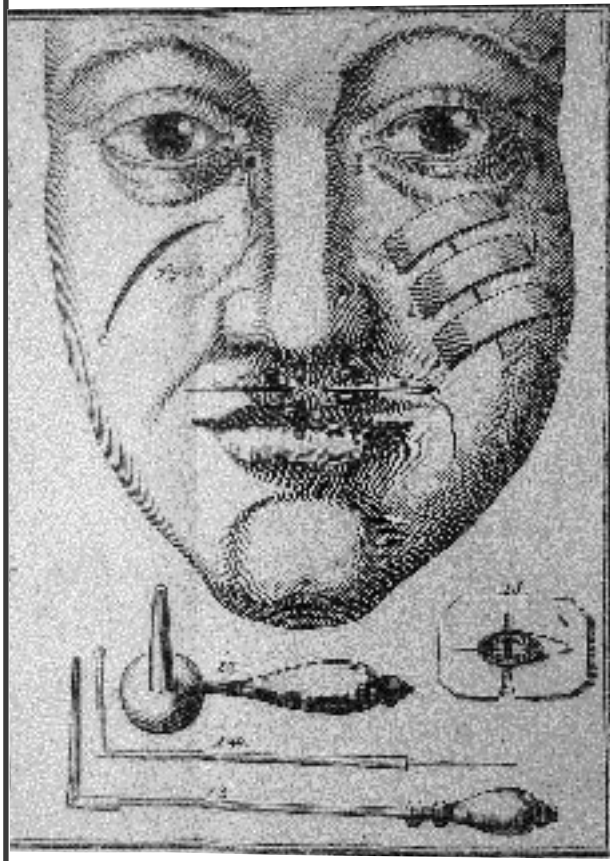
Den 26 november: *Nålarna bortto-
gos d 20, och har såret väl satt sig. Så-
ren efter nålarne äro ock mäst läkte.*

Den 12 december 1767: *Utgick
frisk.*

Ingen form av bedövning om-
nämns i »Dagboken» i samband med
de operationer som beskrivs. En an-
nan journalanteckning om en ampu-
tation låter oss dock ana vad patien-
ten fick utstå, men också en empati
hos operatören:

*Laxerade och d. 9 amputerades
benet hvarvid hon med mycken tåhla-
mod igenom gick, var efter oprades
ådern och togs in 2ne pulfv Retzo Ca-
lert (smärtstillande?).*

Torgil Hallböök
docent, Skövde

Kopparstick ur
Heisters’ »Chirurgie»
som visar operation
av harläpp. Instru-
menten nedtill är
brännjärn mot
tårssäksinflammation.